

AVTORJI IN KNJIGE

Jesih v klasiki

Boris
Paternu

Mislim, da je z Jesihovimi *Soneti* (založba Wieser, Celovec 1989) sodobna slovenska poezija stopila v eno svojih zelo zahtevnih preizkušenj. Gre namreč za pesnjenje, ki ni več samozadostno, namreč samozadostno v tem, da bi bilo zamejeno v svoj osebni in sedanji časovni slog, ampak je na široko odprto tudi gledanju nazaj, v domačo pesniško tradicijo, celo v njeno najbolj znano in bleščečo klasiko. In to z njenim miniranjem in odstranjevanjem, kot je delal modernizem, ko je osamosvajal svoj prevratniški in razvezani subjekt, ampak z notranjim navezovanjem in zlivanjem z njo v neko novo tvorbo. Seveda je tako nediverzantsko razmerje do pesniške tradicije danes težje kot njeno odstranjevanje. V njenem objemu se pesniku kaj lahko zamajejo njegova lastna tla, da se sesede, postane manj viden, manj slišen in manjši sploh. Zato je ta nevarni posel praviloma prihranjen za zelo naivne ali pa za zelo pametne.

Milan Jesih ne sodi med prve. Napotil se je naravnost in scela prav k temu početju in tu veliko tvegal, pri tem pa ostal živ. Lahko bi celo rekli živ in cel, čeprav se je skoraj noro pognal in pogreznil v najzahtevnejši in zato nevaren del pesniške tradicije, v Prešerna in njegov sonetizem. Torej v kanonizirano pesništvo, ki ga bralci poznajo, pomnijo in znajo velik del že kar na pamet. Pa ne samo to. Za Jesihovimi stihmi deluje in je bolj ali manj zaznaven še cel ansambel znanih slovenskih pesnikov. Takoj za Prešernom je razločno slišati Jenka, ki ga je Jesih dojel zelo na tenko, in zatem še vrsto drugih, od Stritarja in Gregorčiča do Voduška, Vipotnika, Kocbeka, Udoviča in Fritza pa še koga zraven. Berljiva so v Jesihovi zbirki tudi imena drugih književnosti, na primer Villona, Shakespeara, Cavalcantija, Čehova, Eca ali Süskinda. Toda ti so bolj na obrobju. V središču njegovega napetega dvogovora z že obstoječo in znano literaturo je Prešeren in takoj za njim Jenko. Ta lok Jesihovega izbiranja seveda ni naključen, saj je tak, da opozarja na prvi radikalni razvojni prelom, ki se je zgodil znotraj slovenske pesniške klasike prav na črti Prešeren-Jenko. Tedaj je namreč prvič prišlo do strmega srečanja visoke klasike z njeno rezko, veristično, že pojesihano opozicijo.

Tako bi intertekstualna raziskava v Jesihovih Sonetih najprej odkrila gosto mrežo citatnih in drugih odnosov s Prešernom, in sicer na vseh medbesedilnih ravneh: od besedja in skladnje do večjih in osrednjih povednih enot, in od kitičnih oblik do stihov. Stičišča s Prešernom segajo celo v najbolj osebne predele pesniškega jezika, v ustroj metaforike. Saj ni

mogoče prezreti, da ima Jesihova metaforika svoje težišče v spajanju ostrih nasprotij, se pravi v paradoksu in oksimoronu. Na primer v zvezah kot so: »pisk tišine«, »glasove neme«, »daljnih bližin«, »po širni ječi tesnih daljav«, »angel, zver brezumna«, »gluhi Bog, usliši!«, »tako begoten, da nikdar ne mine«, »domov, vse globlje v tuje« idr. To pa je tudi osnovni topos in temeljna figura Prešernove poezije (npr.: »temna zarja«, »sovražna sreča«, »rovtarske Atene«, »molče trobental bo« idr.), to pa seveda ni brez zveze s pesnikovim razmerjem do sveta. Prav tu se kljub velikim razlikam med obema avtorjema razkriva neka njuna podobna globinska duhovna shema, neko na podoben način vznemirjeno videnje sveta. Če bi vse te reči podvrgli podrobni intertekstualni analizi, na primer s pomočjo raziskovalnih modelov, ki jih je pri nas prvi izdelal Marko Juvan, bi se stvari pokazale do kraja in v merljivi obliki. Ne kaže dvomiti, da bi po vsem tem Jesiha lahko uvrstili in opredelili med bolj ali manj izrazite postmodernistične intertekstualce, če bi nas to veselilo. Navsezadnje bi ob njem lahko našli tudi nekaj podpore za tezo J. Kristeve, da literatura pravzaprav ne more iz sebe in da je vsako besedilo »mozaik citatov«; ali za mnenje R. Barthesa, da je književno delo v resnici »sobana odmevov«; ali za prepričanje R. Lachmannove, da je »literatura narejena iz literature; ali pa za preprosto, nekoliko aleksandrijski sklep, da smo vsi skupaj – pisec, besedilo in bralec – odvisni predvsem od prebrane zaloge knjig, nekakšni jetniki biblioteke, ki naposled postaja glavni junak moderne literarne vede.

V vsem tem je precej resnice, vendar ne vsa in glavno vprašanje še zmeraj stoji zunaj nje ali vsaj sega čeznjo. Gre najprej za protivprašanje, ki zadeva avtorjevo (zatem pa tudi bralčevo) avtonomnost sredi vseh teh privezanosti k nečemu že prebranemu, v našem primeru Jesihovi privezanosti na Prešerna. Torej je potrebno medbesedilno merjenje obrniti tudi v drugo smer, v smer avtorjeve drugačnosti in njegovega trganja iz svobodno sprejetih zlatih zank spet očarljive tradicije. In prav tu je Jesih trden, tako da ga mreža citatov, spletena iz Prešernovega besedja, ne zaduši, ampak narobe. Jesihovim stihom dovaja nove, dodatne pomene. Tu bi natančnejša preiskava medbesedilnih razmerij zelo verjetno potrdila že prvo pazljivejšo bralno izkušnjo, da gre vsaj za tri znamenja njegove avtonomnosti. Prvo tako znamenje je, da Jesih ne le sledi, ampak tudi radikalizira prešernovsko postavitev temeljnega bivanjskega konflikta, ki deluje v duhovnem dnu Poezij. Drugo znamenje samostojnosti je v tem, da to duhovno in izrazno dinamiko vrže iz njune zgodovinske določenosti. Požene jo skozi svoj drugačni jaz v drugačnem jeziku in k drugačnemu bralcu. Tretje znamenje Jesihove samobitnosti, ki je povezano z obema prejšnjima, pa je tudi že njegova opozicija do Prešerna. Opozicija, ki sicer ni modernistično razdiralna in bi jo kljub njeni rezkosti ali parodičnosti lahko uvrstili v tako imenovano dvorno opozicijo, ki podira in ohranja hkrati. Zato se je na nekaterih mestih lahko ujela še z Jenkovo veristično opozicijo Prešernu in gradila kar iz nje same naprej v naš čas in sodobni slog.

Če torej strnemo pogled na eno in na drugo stran Jesihovega razmerja do Prešerna, vidimo, da gre za približevanje in oddaljevanje hkrati, za spajanje in spopad, za napeto konvergenco in divergenco. Prav ta dvojnost širi pomenske možnosti Jesihovega pesnjenja, razgibava, napenja in gosti njegovo semantiko, s tem pa daje vsebinske in izrazne možnosti za njen umetniški naboj. Gre za pesniško besedo, ki gara v dve smeri, v prešernovsko in v svojo lastno, s tem pa ustvarja napeto konkurenco med njima.

Konkurenco, ki je za bralca nova in taka, da ga preseneča, draži in vleče v svoj posebni čas, čar romantične klasike, osvežene z verizmom našega časa. Te reči bi lahko matematično natančno izmerili ob formi, ob sonetu. Jesih po eni strani izpolnjuje, po drugi pa izzivalno razdira zlata pravila Prešernovega sonetizma, in to na celi črti: od osnovne sonetne arhitekture do ritma in metra pa tudi v izbiri govornega položaja, višine sloga in besedja.

Pravzaprav so stvari jasne. Jesih ve, da prava poezija zmeraj uhaja iz danega slovarja in da občeveljavni, kanonizirani slovar odpira ter osvobaja v nove izrazne možnosti. In najbrž ve, da je s kanonizirano pesniško klasiko prav tako: da z njo lahko preživi samo pesnik, ki iz nje naredi svoj novi slovar. S tem pa končno pomaga tudi njej k novim, drugačnim učinkom.

* * *

Seveda pa za Jesihovo poezijo ni pomembno samo to, kako se je znala spustiti v igro z domačo pesniško tradicijo in kaj je pri tem izpraskala ali izbrisala iz Prešerna kot zalednega palimpsesta. Najmanj toliko pomembno je, kaj je sploh povedala. Če je prava in ne samo učena poezija, torej tudi če bi bila napisana čisto znova in na nič. Jesihovo pesnjenje je take vrste, da omogoča preverjanje tudi v to smer, saj je napisano v jeziku, ki ni niti hermetičen niti mandarinski, ampak do kraja odprt, jasen in zračen s svojo metaforiko vred. Za tak jezik je danes prav tako treba nekaj poguma.

Glede na to, kaj pove, bi zbirko lahko razdelili vsaj na tri, štiri klasične tematske kroge.

Prvi in temeljni tematski krog zavzema bivanjska poezija. Ima sicer celo vrsto odvodov od čiste refleksije in meditacije v krajinarsko metaforo ali razpoloženski opis, vendar v vsakem primeru ohranja svojo eksistencialno povednost. Ta je toliko izrazita, da nam kljub vsej neenostavnosti daje dokaj razločen duhovni tloris čez celoto. Od tod pa se odpira razgled tudi čez vse druge tematske kroge in njihovo notranjo logiko.

Globinsko gibalo, ki deluje znotraj tega duhovnega tlorisa, je silovit spopad med dvomom in vero. Gre za pesnika, ki se ne izogiba skrajnostim niti na enem niti na drugem koncu bivanjskega risa, razpetega med iskanja in poraze. Spet je nekdo, ki se scela spušča v pekel in nebo človekove eksistence. In spet je eden tistih, ki vedo, da bo na tej naporni poti »sam iskal svoj strah in up«. Te sizifovske usode pa Jesih ne sprejema več z romantičnim patosom in sentimentom niti z elegičnim svetoboljem, ampak sodobno, zelo utrjeno. Najbrž ne samo zato, ker noče ponavljati nečesa že znanega, ampak zato, ker se je vmes marsikaj zgodilo. Barbarizmi naše dobe so preorali in prestrelili sodobno zavest, tudi slovensko, in niti poezija se ne more več obnašati tako, kot se je nekoč, niti v svoji duhovni drži niti v jeziku. Tudi če mora znova na starodavno pot iskanja in izgubljanja smisla.

Razpon bivanjskih položajev, ki jih Jesih pri tem odpira, je razmeroma obsežen, gibljev v vse smeri in zato raznovrsten ter živ. Dvom je nekakšno izhodišče vsega. Zato skoraj ni mogoče drugače, kot da najprej zagledamo spodnje bivanjske lege. Te so črne in razdrte in ni jih malo, pravzaprav se nikdar ne porazgubijo. To so položaji praznote, gluhosti, tujstva, izgubljenosti in nič. Imajo nešteto imen: »tuji čas«; »svet jalov, tuj«; »vesolje prazno«; »prazni čas«; ali po domače »v nič zajeban dan«; ko »več te ne

dosežejo glasovi/ ne ptic in ne ljudi«; ko v »suhi nič« polzi vse živo; ko je prav vse »brez časa in brez upa in brez sanj«; ko »tuje bedi na preži v vsem poznanem«; in ko »iz teme tema v temo se toči«.

To niso več samo krize »praznega srca«, ampak sodobno eksistencialno čutenje, prevrtano s praznino nič.

Seveda je to samo ena Jesihova skrajnost, ki pa ni negibna in zaprta vase. Naravnost iz nje poganja njeno čisto nasprotje, ki je tudi njena terapija. To so nešteti zagoni iz nič k polnemu bivanju, se pravi spet k čutenju vsega živega in k dojetju smisla stvari. Tudi ta stanja imajo mnogo imen in se ne izmikajo skrajnostim. Tisto, kar tokrat preseneča, je Jesihov zagon v metafiziko, ki naj užene »praznoto praznega«. Ta metafizika je najčesče pesniška, ujeta v čute in podobe. Je na primer nekakšen daljni »zvok«, ko iznenada »struna v nebu počí«, da nekaj se zgodi »v vonjih trav, / v pršenju vode kje v soteskah tesnih«. Zgodi se pravzaprav ljubezen, »ljubezen brez telesa in naslova« (*Sred sebe sem, sred sobe stal težak*). Vsemu temu pripisuje Jesih tudi višje pojme: je »božja kretnja«, ki poseže vmes in je »navzočnost milosti« in je »edina bit« in navsezadnje »Bog«. Iz dvogovorov te vrste se mu posreči napisati eno zelo zanimivih »krajinarskih« pesmi *Gledam pokrajino: tesna dolina*. Gre še naprej in se skuša prebiti do svoje nove, popravljene geneze sveta, kot beremo v pesmi *Večer je vlažen, sluzasti oblaki*:

da zginilo bi vse, kar je vrh zemlje,
v vodeni preji mira predzačetka,
in znova se začelo iz temeljev –

najprej sam nič, potem meglica redka,
iz mleka sneg in v eni sami piki
svetloba, zbrana v silnosti veliki.

Toda Jesih ne bi bil on, če ne bi strmoglavil s tega visokega religioznega postavka in se spet znašel na trdih, golih in nečednih tleh. Kolikor lažji je bil polet navzgor in kolikor globlji dotik z nebom, toliko ostrejši dvom mu sledi in nevera:

od kod ta nerazumno lahka vera,
da Nekaj Jasnega se ima zgoditi?
kaj zdijo v čutenju bedasti miti
o spremenljivosti, lepih namerah

božje moči, ugodni legi zvezd?

.....
ko vendar neizprosno, silno vem:
zoper življenja bedo je uteha
ena edina sama – da se neha

(*Zalotim se, ko stopam kar znenada*)

Ne gre samo za to, da ne bi prišlo do reprize katere izmed elegantnih metafizičnih katarz, ki so poraztresene po sodobni slovenski liriki, recimo od Kocbeka pa mimo Udoviča do Koviča in še naprej. Jesih je tak, da v resnici ne zmore kretenj kakšnega »srečnega Sizifa«, je težji in nezanesljivi-

vih kril. Če povemo po njegovo: je kot »kamen, ki vekove se obrača / v mlakuži v zrak, da kdaj nebo bi videl« (*Je kamen, ki vekove se obrača*). Res je, to videnje se pripeti samo kdaj pa kdaj. Njegov dom je nenehoma buden in popadljiv v vse smeri neba in zemlje hkrati. Bog, ki ga išče, zna biti tudi »gluhi Bog« in goljufiv in krut v svoji ljubezni; in kadar sede z njim za mizo, se mu zazdi, da je »brez vere z Bogom«. Toda ne samo o Bogu in esenci sploh, dvomi tudi o identiteti stvari. Nekje pravi: »kar je, je isto s tistim, česar ni«; ali: »vse hkrati je in hkrati se izmika«; še časa ni: »mar čas je sploh razlika?«

In prav na tem mestu, v točki časa, kjer dosega Jesihov relativizem skrajnost, ko bi se lahko začel izbris vsega, pride do ustavitve. Še več, pride do nove pokončnosti, do novega vzpona k volji in smislu. Toda ne več v metafiziko, k »skrivnostnemu zvoku«, k »ljubezni brez telesa in naslova«, ampak v nasprotno smer, v fiziko telesa, v dejanski, oprijemljivi tu in zdaj, v filozofijo čutnega trenutka, edine zaresne resničnosti. Šele tukaj mu stvari pridejo blizu, postanejo spet one same, prijazne in njegove in navsezadnje tudi večne. Tu nastane spet nova, drugačna geneza sveta, zapisana najbolj razločno v sonetu:

Kako preprosto! Tiček čivka, trava
valuje v blagi predpoletni sapi,
mravljiniec mrtvo veščo tihotapi,
kmetom h kosilu s turna poklenkava.

Je Zdaj: Zdaj je ves čas samcat živ,
tako begoten, da nikdar ne mine:
tatič je plen v rodno mravljišče skril,
bron, še drhte, pozaloputnil line

in sapica za nov zalet počiva.
Kako preprosto! Zdaj navsevidlj traja,
mogočni Zdaj trdno drži čas v kleščah.

zato na veke bo živela vešča,
zvon čakal, ruda, svojega zvonarja
in zrak znad gmajn pogledoval po njivah.

Vse te nasprotujoče si in gibljive bivanjske položaje, ki se nizajo pred nami od skrajnega skepticizma mimo zagonov v metafiziko pa padcev navzdol in vse do filozofije trenutka je v slovensko poezijo prvi razločneje zarisal Simon Jenko, čeprav ne v sonetni obliki. Jesih se je hote ali nehote spoprijel tudi s to daljno duhovno geografijo. V naš čas jo je prinesel z novimi skrajnostmi, še posebej v območju zaznamovanem s filozofijo trenutka. Tu je razvil tudi svojo najbolj izrazito osebno noto, prav tisto, po kateri ga najprej ločimo in spoznamo.

Hedonizem trenutka in telesa je precej na široko zavzel Jesihovo liriko in dal vrsto učinkovitih sonetov, ki slovenski liriki dovajajo neko novo, nedolgočasno črto. To svojevrstno razreševanje disonanc in zmagovanje nad njimi se le redko dogaja na ravnini abstraktnega označevanja (npr. »živim / v najgloblji srži dneva, združen z njim«) in na ravnini izbrane jezikovne estetike. Ponavadi se spušča navzdol v veristično drastiko, kjer se potrğajo

prav vse stare zlate štrene poezije. Neki poletni nedeljski prizor se mu zapiše takole:

jaz sem na tenko zrezal kačkavalja
in zraven v vrč si belega nalil,
poplaknem, kar dam v usta, in kanalja
sem čisto zadovoljen, da sem živ –

a kje ljubezenska je bol nekdanja?
Kje tuhtež mračni o zadnjih rečeh?
Kam so minila večnostna vprašanja

ki zdaj nad njimi res mi gre na smeh...
(Nedelja je in praznik in poletje)

Gre za poezijo, ki noče biti ugledna niti v tematiki niti v jeziku. Vse je pomaknjeno v brezbrizno radoživo krettnjo in spodnjo stilno ravnino. Pogostoma se odpira tudi slangu subkulture.

Toda dejstvo je, da prav v območju verističnega hedonizma – pa naj deluje kot programska duševna terapija ali kot poetična izkušnja – Jesihovo pesnjenje najde svoje najbolj odporne, radožive in humorne situacije. To so nekakšna počivališča za preživetje telesa in duha. Od tod je pogljal tudi njegov odlični sonet o smrti *Noč je na planem ježev naložila*, ki sodi v antologijo slovenskih pesmi na to temo. Zadnjo človekovo resnico spremlja humor posebne vrste:

In vendar – večni vendar! – če ta hip
bi Bela, Ki ne vpraša, me vprašala,
če sem pripravljen, »Grev, žakelj sala?

cesta široka, z generalne džip! –
bi ji odvrnil: »Ne še... sploh pa, veš,
ni treba hodit pome, pridem peš.«

Do sem Jenko ni utegnil, niti Janez Menart, niti Ervin Fritz ne.

* * *

Ob tem nekoliko širše razgrnjenem zaledju Jesihove bivanjske poezije postane tudi druga tematika bolj pregledna in sovisna. Najprej velja to za ljubezensko tematiko, ki je druga opaznejša in se z bivanjsko v svojem glavnem vsebinskem loku ujema, čeprav ne popolnoma.

Tudi v ljubezen je globoko zajeden dvom, ki je v nekem smislu celo radikalnejši ali vsaj težje premakljiv. O tem priča vrsta motivov, predvsem pa motiv minevanja ljubezni, ki zavzema izhodiščno mesto. Ljubezen je tu že po svoji osnovni naravi »minitvi izročena«. Vse njene lepote se obnašajo tako, kot da »bi čas bil nož, zaboden vanje«. Motiv minljivosti pa se še česče pokaže s svoje druge, obrnjene strani, v motivih njenega irealnega obstajanja, pri čemer je ta irealnost do kraja uzaveščena. Gre za obstajanje ljubezni samo v spominu, v sanjah in v prividih. Imen za tako ljubezen v Jesihovih stihih ni malo: včasih temu reče: »te sanje pomnim, sanjam ta

spomin«; ali: »stkana iz preje mladostnih sanj«; ali kar »sploh ostane od moči spomina«; ali le še »dih sence sledi zvenelega spomina«; ali že kar sesuta »goljufiva igra slepih sanj« idr. Ta, tudi v jeziku nekoliko konservativna cona Jesihove ljubezenske lirike pa se prej ali slej prelomi v bolj rezko in produktivnejšo obliko dvoma. Tako nastajajo motivi odsotnosti ljubezni sploh, boleče odsotnosti, in s tem motivi samote. Na primer:

saj to, kar si, to je odsotnost ostra

vselej navzoča; več en zev daljave
nenehno tu; nenehno, kjer te ni,
si nuja brez obraza, sled vonjave,
da iščem te skozi čas med tujkami...

(*La bella donna dove Amor si mostra*)

Iz tega padca ljubezni v njen paradoks in oksimoron sledijo nato motivi krute samote, nad katerimi bi lahko za motto izbrali stih: »Trdo je in resnično biti sam...« In nato je prav ob motivih samote in porazenosti zbran najbolj izviren in najbolj učinkovit del Jesihove skeptične ljubezenske lirike (npr. *Mokrobna noč brez zvezde in brez sape, Stoji ljubimec, pismo neposlano, Če bi še kdaj nanese, Oče ti moj, Tih mrak je padel na deželno cesto*). Dramatičnost Jesihove poezije je prav tu, ob ljubezenskem porazu najbolj napeta in vidna. V sonetu *Stoji ljubimec, pismo neposlano* postavi pod zvezdno Venero ljubimca tele vrste:

..... nepočesan je pljunjen
na grenki rob omlednega pejsaža;
stoji nepodkupljiva mrtva straža,
ko od zastav ostanejo le cunje

in so notranji boji izgubljeni;
nelep; brez ene kretnje; brez grimase;
utopil se je kot za večne čase

negiben k vodi, nikdar vzvalovljeni;
žival tišine, ki se v zraku pase,
zaruka čezenj v slasti nekročni.

Opazimo lahko, da je Jesihov odskok k metafizičnemu odreševanju, ki ga poznamo iz njegove bivanjske lirike, od tod, iz položajev ljubezenske porazenosti mnogo težji in tako rekoč neizvedljiv. Obstaja predvsem kot pogrešanje »božje kretnje«, ki ne poseže v to »nepodkupljivo tujo uro« ljubezenske streznitve in je ne presvetli (*Mokrobna noč brez zvezde in brez sape*). Ali pa obstaja kot obupan nagovor na Boga, naj drugič naredi iz njega sneg nekje v tundrah, ne pa osamljenca, ki tava za nedosegljivim svojim drugim polom (*Če bi še kdaj nanese, Oče ti moj*). Jesihovi soneti kažejo, da je »ljubezen brez telesa in naslova« nekaj, kar je najdlje od ljubezni same, kakršna v resnici je. Ob njej se je Jesihu metafizika najmanj obnesla.

Zato je razumljivo, da je na tem področju – ko je bilo treba izpeljati dušo iz teme – dobil glavno besedo erotični hedonizem, in sicer drzne,

izzivalne vrste, čisto jesihovski. Šele tu pripelje ljubezen na ravnino dejanske izpolnitve, ko uresničuje njeno večnost v trenutku, ali, kot pravi sam, ko njen »Zmerom« postane en sam »Nocoj«. Šele tu je spet vsa navzoča in preprosto čista:

dva ljubita se gola v vlažni travi.
Poljub, ki jeden je, a ne ogrize;
objem, ki stisne, vendar ne zadavi;
nočni obed – užit brez žlic in mize!

Nad njima lahno pošumeva listje,
piš oblizuje z gorke kože znoj,
nedoumljivo čas prozoren, čist je

je Zmerom, ki mu je ime Nocoj...

(*Nekoč nekje ob vodi mirujoči*)

Toda ni mogoče prezreti, da so te kretnje svobodnega ljubezenskega uživanja nekje od zadaj včasih motene. Tudi te zgodbe so večkrat postavljene v minuloost, v »nekoč«, se pravi v spomin. Zgodi se tudi, da so postavljene v irealno »bi, če bi« gramotično konstrukcijo. Ali pa jih na koncu spremlja dvom, kot na primer v sonetu *Prsi dekliške, vso noč ljubkovane*, ki se izteče v misel o času, ki briše vse in ki je kot »nož, zaboden vanje«.

Toda Jesih ali »lirski subjekt, kot nekje ironično imenuje samega sebe, prav tu ne popusti. Zbere veliko poguma in svoje sonete požene v skrajni erotični verizem, tako da jih do kraja ozemlji. Šele tu upa najti svoje poslednje, resnično nebo, ko vse postaja to, kar je in ne le, kar se zdi. Sonet *Žrtvi ljubezni spita v mladi zori* se na primer končuje takole:

cvetim in rigam; kombi v rikverc dajem;
kar je, je jaz: jaz, kar živi, živim.
Jaz se zarana k nebu vijem dim.

Toda tu nekje se radoživost začne prevešati v skrajnost, skozi katero pa poezija le težka pride brez okvar. Gre namreč za njeno odpiranje motiviki, ki običajno domuje v zelo spodnjih erotičnih žanrih in jo je težko razbremeniti tega njenega porekla in jo prekvalificirati v kaj zahtevnejšega. V tak bolj ali manj vprašljiv krog erotičnega ekstremizma sodijo na primer soneti: *Na vzhodu svetla črta trepetava, Ondan sem videl risbo več kot mično, Če bi imel Gigantov rok stotero, Umišljeni ljubimec se razblini*, ali *Večerjo najbrž je preveč zalil*. Težko se je iznebiti vtisa, da gre za nekoliko forsirano kretnjo, ki naj bi izsilila utrjenost nasproti ljubezenski ranljivosti in samoti. Zraven pa zagotovila tudi razdaljo in odpornost nasproti pritiskom domače klasične ljubezenske poezije, ki to pisanje nenehoma obdaja. Je nekakšen divji odriv od nje.

Nadosebne, objektivistične ali družbene tematike v Jesihovi zbirki sonetov pravzaprav ni, če bi sodili po vidnejših zunanjih znakih. Kot da se vse dogaja na točki jaz ali na črti jaz–ti, nič pa na stičišču jaz–mi, naš čas. Vendar v resnici ni čisto tako. Posredno je objektivnost ujeta in odtisnjena v sliki sveta, v kateri se dogaja vse, kar v sonetih je. Poleg tega tu in tam

udarjajo v besedilo stvari, ki so nekakšne drobne, črne pike naše bližnje in današnje naše zgodovine (npr. v sonetih: *Ej, janjčki skačejo po snegu, beli, Čas je nocoj še topla rokavica; Sam sedi Šmrt doma in bere časnik, Pred puškami bi stal, napravljen v belo*). Lahko pa najdemo tudi besedilo, kjer Jesih mojstrsko zariše nekakšno slutnjo skupne zle usode, spuščajoče se na »vzhodno predmestje Alp«. Mlad kerubin zaplahuta čez mrtvo polje in v ta naš svet vrže nešteto tesnob:

tam breza zadrhti, tam kamen zvene;
punčki se v smehcu zvihne koder las;
tam tarna jek rešilčeve sirene;

ob vodi budna spi koroška vas.
Mogočni angel, zver brezumna sveta,
brez sle, spomina, čutov leta, leta.

(*Kot sanje: dno neba v njih zvezda bela*)

Vendar stoje te vsebine nekje na robu Jesihove zbirke.

Naposled je tu še poetološka tematika, lahko bi tudi rekli razmislek nad lastnim pesniškim početjem ali stopanje samemu sebi za hrbet. Tako avtorsko samospraševanje je skoraj neizogibno, če pomislimo na napetost, ki obstaja med obema poloma Jesihovega pesnjenja, med klasično tradicijo in njenim današnjim nasprotjem. Zato ni naključje, da celotni korpus besedil obdaja na začetku in na koncu, posebno še na koncu izpoved o naravi pričujočega pesnjenja. Prvi stih v zbirko se glasi: »Ne vem, če bom sploh znal povedati...« Bolj nevznesenega, pritlehnega in polomljenega vstopa v kakšno sonetno zbirko si skorajda ne moremo izmisliti. S sebi ustreznim jezikom izraža popolno odsotnost muz, popolno odsotnost navdiha in celo odsotnost vsakršne gotovosti nad osnovno zmožnostjo, ki ji pravimo »znati povedati«. Na koncu zbirke, pri izhodu iz avtorjevega pesniškega prostora, torej na pomensko poudarjenem mestu knjige, pa je kar cel sonet posvečen zgodbi lastnega pesnjenja. Tudi tu je spet postavljeno vse na trda prozaična tla. Na tla napornega garanja brez kril in brez navdiha:

(Grizljaj sem svinčnik ves prelubi dan
in silil se z eno samo vrstico,
kakor da bi z neba vabikal ptico,
da pride sest mi na odprto dlan,

pa nič;

Položaj je skorajda enak, kot ga je zabeležil Jenko ob svojem izstopanju iz območja visoke, klasične Prešernove romantike in njenega kulta navdiha. V pesmi z namerno prozaičnim, že kar tehnološkim naslovom *Pisavec* (1855), ne Poet, Pesnik ali Pevec, beremo:

Trudil sem se in preudarjal,
stiskal in grizljajl pero,
sem premišljal in se ukvarjal,
da zapisal bi vrsto.

Toda Jesih se v svojem sklepem sonetu odrine od lastne skepse, od poetološkega nič (ki prevladuje že v prejšnjih štirih sonetih: *Mož svežeporočen pod oknom svoje, Kaj na cvetličnem trgu me zanima; »Divjina Idaha« – ni lep naslov; Ko berem Süskinda Parfum, si mislim*) in se požene v nasprotno smer, na drugi pol svojih možnosti. Toda to ni več abstraktna metafizika, kot smo jo pri njem srečevali prej, ob drugih temah, posebno bivanjski, ampak naravna, biološka metafizika, če lahko tako imenujemo človekove sanje, ki so zdaj na vrsti in kjer je zanj razrešljivo tudi vprašanje navdiha. Tako se prej navedeni začetek sklepnega soneta Grizljal sem svinčnik ... od pobitosti duha obrne spet v strmi pohod navzgor:

pa nič; a bežni spanec je doklical,
ko sem sede zakinkal poklapan,
neznane verze mi z obrobja sanj
– Obenem Luč, Lepoto In Resnico –,

da sem samo strmel pobit pobožen,
pred silo, ki je budnost ne pozna,
saj roža je bila v imenu rože,

celo srce v rečenosti srca ...

Ko je Jesih v sklepu zbirke zarisal ne le posamezen položaj, ampak celoten prostor in razpon svojega pesnjenja, je obe skrajnosti spel v en sam krog. Od budnega »nič«, ki pomeni pribitost v tehniko dela, pa do ne več budnega, imaginacijskega, sanjskega zagona v poetično snovanje. K poeziji, ki je drugačna, vendarle je taka, da še zmeraj hoče biti Luč, Lepota in Resnica, seveda vse to čisto po svoje.

Toda ta povratek k pesniški klasiki v najširšem pomenu besede, k Luči, Lepoti in Resnici, bi Jesiha pogubil, če ne bi zraven ohranil tudi diverzantskega dela svoje nature, ki je klasiko ugnala in jo brezobzirno pa tudi igrivo odprla novemu in osebnemu. Odnoslo bi ga, če bi prenehal biti Jesih v klasiki.

Tako pa smo dobili eno zanimivejših knjig sodobne slovenske poezije.

*Februarja 1990, v dneh hrupa
okoli Prešernovih nagrad.*